

A

166
—
VIII.

Reputatio Scripti Petri
Caroli . . . A. F. Sommero
Lyolstedio 1582.

R. M. K. III. 8/a (nem Szólk.)

R. Medicina III. könyvtára
Károlyvár (W. F. Min. L. L. L.)
Könyvtára

64. 5. 10
Aa. 19.

REFVTATIO
SCRIPTI
PETRI CAROLII
editi Wittebergæ, scripta

A
IOANNE SOMMERO PIR-
nensi, Lectore scholæ Claudio-
politanae in Transylvania.

Michael
Scotini
Emp:  *Ex 20*

Deut. 6. v. 4.
שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה
אחד

INGOLSTADII
Ex officina Petri Rauisii
Anno Cl. 15 XXCII.



THEODOSIVS
SCHIMBERGIVS,

Gratiam & pacem, omnibus v-
num Deum, patrem Christi colentib.
sparsis per vniuersam Germaniam, Po-
loniam, Vngariam, Transyluani-
am, Morauiam, &c. à Deo patre
nostro, & domini nostri Iesu
Christi, precatur.

Dostquam multi ex
fratribus, dilectissi-
mi in Deo, cum ex
inferiori Germania,
gratia visendorum fratrum, qui
sunt in Morauia, Polonia, Li-
thuania, Transyluania & Vnga-
ria abirem, me obnixè rogarūt,
vt darem operam, quò libros il-
lorum in has oras, si fieri posset,
perferrem, vt lucubrationibus
illorum adiuti, planè idololatri
2 a Roma-

4 EPISTOLA

æ Romanæ, renuntiare valeant:
non potui committere, quin ip-
forum petitioni piæ, pro virili
satisfacerem. Quæ res causa fuit,
vt mecum in has oras, attulerim
scripta, doctorum virorum con-
tra blasphemias, in negotio Tri-
nitatis, Caluini, Bullingeri, Be-
zæ, Simleri, Zanchi, & Carolii.
Hi enim, hoc nostro tempore
principes ac Coriphei fuerunt,
in defendendo illo deo trino &
vno. Hæc autem dudum in ve-
stram gratiam, prælo commisi-
semus, nisi neruus rerum geren-
darū, nobis defuisset. postquam
verò Deus, ex sua gratia, spiri-
tum quorūdam fratrum hic ex-
citauerit, ita vt parati sint, pro
gloria vnius veri Dei, nō solum
exponere

5 EPISTOLA

exponere omnem substantiam, *ibi est
femina mul-
tam yps-
idem me-*
sed etiam vitam, scientes merce-
dem suam fore multam & copi-
osam in regno cælorum, incho-
auimus, quod deus benè vertat,
ea ordine imprimere, initium fa-
ciētes, ab eò quòd scriptum est
contra Petrum Carolium, non
tantum, quòd breuitate, & dex-
teritate, reliqua superet, sed eti-
am quòd ante reliqua fuerit cō-
scriptum, à viro doctrina & pi- *+ Diabolica*
etate summa prædico Iōane Sō-
mero Pirnensi, Lectore scholæ
Claudiopolitanæ, in Transylua-
nia, per annos aliquot, sub viro
doctissimo Francisco Daudis,
Superintendente Ecclesiarum
de vno Deo consentientium.

Cum autem scripta prædicta,
* 3 duas

EPISTOLA

duas ob causas potissimum, ab
aduersariis, qui dogma Trinita-
tis mordicus retinent, impetan-
tur, nec legenda esse cēseantur;
quòd nimirum sint ab Hæreti-
cis & Apostatis conscripta: &
quòd miseri, fundamenta veræ
religionis, vnde illa profluxe-
runt, non cernant. nostrum esse
videtur, de his, prout manus dei
super nos, breuiter in medium
aliquid proferre. Nam his expli-
catis, non est dubium, quin ve-
ritatis amantes, deposita priore
mente, hæc tãquam vera, in ver-
bo Dei fundata, amplectantur.
Ad primum quod attinet, pa-
tet ex sacris literis, Apostatam
& hæreticū, ne salutandum qui-
dem, sed fugiēdum, quicumque
enim

Salutaris

rebus
canonice modo

Est in ore
et plume
fundata

In eo
illud hinc

EPISTOLA

enim ipsis aue dixerit, ipsorum
peccato participat, teste Ioāne.
Falsum verò prophetam & sedu-
ctorem interficiendos Deu. 13.
& 18. Illud enim quod scriptum
est: Omnia probate, & quod bo-
num est tenete, de doctrina eo-
rum quos cōstat Apostatas, Hæ-
reticos, falsos prophetas ac se-
ductores esse, intelligi non po-
test, si scripturam sacram sequi-
mur. Hac autem de re certi ali-
quid & firmi conscribere, cui
mens humana inniti possit, hoc
opus hic labor. Nihil enim dif-
ficilius, quàm ipsum verū, inter
tot falsas opiniones, inuenire.
Quò autem rectius, ad gloriam
Dei & vtilitatem Ecclesiæ, ali-
quid solidi scribamus, necesse
est.

cat. vs
omnis est
his signis
Arianis

Contra aduersarios

falsissimum

Diaboli
P. Anselm. & ostendit

8 EPISTOLA

est vt paulò altius ea repetamus
nimirum ab ecclesia dei, quæ fu-
it ante tempora messiaë, vnde he
voces, vnà cum rebus, ad gētes
conuersas, ab apostolis defluxe-
runt.

Sententia autem Ecclesiæ he-
bræorum, ante tempora messiaë,
est hæc: Nimirum quòd Apo-
stata, quem negātem appellant,
is sit, qui neget vel vniuersam le-
gem diuinam per mosen datam,
vel vnum aliquem versum in ea:
vel qui neget fundamēta legis,
vel omnia, vel aliqua, de quibus
postea.

Hæreticus verò, qui neget ar-
ticulos fidei, vel omnes vel ali-
quot. Falsus verò propheta, qui
falsò prætendat prophetiam, eti-
am in

9 EPISTOLA

am in re vera, id est, Mosi & pro-
phetis consona. Seductor verò,
qui rationibus conetur Mosen,
vel articulos fidei euertere. Vt
autem palam fiat, hæc benè ab ip-
sis dicta esse, sciēdum est primo,
in populo Hebræo, præter legē
scriptam, fuisse multa tradita &
propagata à prophetis, qualia
sunt articuli fidei ipsorum, &
Cabala seu traditio. Vnde orta
est fides duplex: generalis scili-
cet & specialis. Generalis quæ
complectitur in genere omnia,
quæ à Deo manifestata sunt, præ-
ter articulos fidei, quos fides
specialis amplectitur: vnde etiā
vitia oppugnantia fidem hanc,
duplicia sunt: apostasia, quæ ge-
nerali fidei opponitur, & hære-
sis quæ speciali.

410 EPISTOLA

Adhæc constat inter omnes:
Fidem esse solam, quæ nos ex
non populo Dei, populum Dei
efficit, & non fidem rursus nos
reiicere, ex populo Dei, & alie-
nos reddere ab ecclesiæ Dei. hinc
illi fideles, & hi infideles appel-
lati. Cùm autem aliud sit nega-
re vel generalem fidem, vel spe-
cialẽ apud se, & aliud sit hoc ip-
sum conari aliis persuadere, id
quæ duplici ratione tantùm fie-
ri possit: prætextu nimirum, vel
prophetiæ, vel rationum, opus
fuit etiam reliquis duabus voci-
bus pseudoprophetiæ & sedu-
ctoris. Nam is qui id facere ten-
tat prætextu prophetiæ est fal-
sus propheta, qui verò præten-
dit rationes est seductor.

Per

EPISTOLA

Per has autem quatuor vo-
ces: Apostasiam, Hæresim, Pseu-
doprophetiam & Seductionem
significari vitia, quæ fidem oppu-
gnent, cuius, cum attentione
legenti sacras literas notum est,
nam nullibi horum vitiorum
fit mentio, quin & fidei implici-
tè fiat. Vnde Moses Deu. 27. de
Apostata loquens, dicit: Male-
dictus qui non facit surgere (id
est, firmiter vera esse credit) o-
mnia verba legis huius, ad faci-
endum ea. Item: Si autem erit in-
ter vos cor germinās, &c. & be-
nedixerit sibi in corde suo, au-
diens has maledictiones &c. Pau-
lus de hæreticis Alexandro &

mens...
ca fidem.
De falso

EPISTOLA

De falso propheta & seductore,
vel incitatore videatur Moses.
Deut. 13. & 18. Nam ibi implici-
tè fidei fit mentio. Quid enim
aliud est, prætextu prophetiæ,
quod facit falsus propheta, & ra-
tionum quod est seductoris, se-
ducere homines ab iis, quæ in
populo Dei tradita sunt, scripta
vel non scripta, quàm efficere
vt abneget fidem generalem, &
specialem. Plura autem vitia, di-
rectè fidem oppugnantia, vel e-
tiam pauciora esse non possunt.

Fides autem quia est habitus
mentis diuersus à scientia, sequi-
tur, primo quòd fides vera scri-
pturæ sacræ, in aliquo esse possit
sine scripturæ eiusdem vero in-
tellectu. Deinde quòd scientia
vt fidei

EPISTOLA

vt fidei prædicta quatuor vitia,
opponatur non scientia. Vnde
apparet, nec fidem & eius vitia
versari circa scripturæ veram
vel falsam, expositionem, sed sci-
entiam, & eius oppositum. Nam
vt veræ expositionis, mater est
vera scripturæ scientia, sic falsæ
eius contrarium. His itaq; con-
stitutis, & demonstratis, appa-
ret, eos, qui Trinitatem oppu-
gnant, non esse neq; Apostatas,
neq; hæreticos, neq; falsos pro-
phetas, nec seductores. Nam ne-
mo eorum negat Mosen, & arti-
culos fidei veros, quod faciunt
apostata & hæreticus, neq; co-
nantur prætextu prophetiæ, vel
rationum, hominibus persuade-
re, vt Mosen & articulos fidei
negent.

EPISTOLA

negent. Scripturæ autem Noui
foederis non facimus mentio-
nem, quia in ea nihil cōtinetur,
quòd non prius sit dictum in Mo-
se & in articulis fidei, exceptis
his duabus propositionibus: Ie-
sus est Christus: Et: Gentes so-
la fide in Iesum sine circumcisio-
ne, fieri participes Reipublicæ
Israëlis, seu iustificari. Quare iis
fides adhibenda non est, qui ad
rauim vsq; clamant Antitrinita-
riorum scripta legenda non esse
eò quòd sint Apostata & Hære-
tici.

Cùm autem certum sit Trini-
tarios, vbi viderint sibi hæc tela
excussa quib. scripta Antitrini-
tariorū oppugnarunt, se conuer-
suros ad arma magis debilia, di-
cendo

EPISTOLA

cendo: Quamuis non sint Apo-
stata & Hæretici: tamen scriptu-
ram falsò & non secundum ana-
logiā fidei explicant, & propte-
rea scripta ipsorum non esse le-
genda, quòd falsum est. Expli-
care enim scripturā secundum
analogiam fidei, nihil aliud est,
quàm vt consentiat expositio
cum fundamentis legis, & arti-
culis fidei. Fides enim vera, ni-
hil admittit, nisi quod cū funda-
mentis, legis diuinæ, & articulis
fidei, consentit. Itaq; ostenden-
dum, Antitrinitarios ingressos
esse hanc viam, explicandi scri-
pturam, trinitarios verò cōtra.

Fundamenta autem legis di-
uinæ Mosaicæ generalia, prout
est lex in genere, sunt: Liberum
arbitrium

EPISTOLA

arbitrium in hebræis, quibus lata fuit: & finis in genere; quatenus verò lex est, quæ non ei tantum generationi, cui data fuit, inferuire debuit, habet pro fundamento generali, Cabalam seu traditionem. Quatenus verò est lex diuina, eius fundamenta generalia sunt. Primum, esse Deū. Secundum, legem mosi esse diuinitus datam. Tertium, merces & poena. Speciale verò fundamentum est: Probatio vera missionis mosi, ad dandam hanc suam legem.

Sub primo autem fundamento, sunt hæ quatuor radices. Prima: Deum seu primam causam esse veram. Secunda: Deum carente omni defectu. tertia: ipsum esse

EPISTOLA

esse priorem & posteriorem omni tempore. Quarta: ipsum non esse corpus, nec vim aliquam in aliquo corpore. Sub secundo autem, hæ duæ continentur radices. Prima: prophetia, Secunda: missio legislatoris. Sub tertio: continentur primò scientia Dei, hoc est, quòd Deus omnia hæc inferiora nouerit. Secundò prouidentia dei, id est, quòd deus hæc inferiora curet, ad dandam mercedem & poenam, singulis secundum opera sua.

Articuli verò fidei sunt sex: Primus: mundum ex nihilo esse conditum. Secundus: esse resurrectionem mortuorum. Tertius: esse aduentum messiae. Quartus: gradum prophetiae Mosai-

EPISTOLA

cæ, esse summum omnium prophetiarum. Quintus: legem Mo-
saicam esse perpetuam, & nun-
quam per aliam legem, abroga-
tum iri. Sextus: Per quodlibet
præceptum Mosaicum observa-
tum, hominem gradum aliquẽ,
in vita futura, acquirere posse.

Hæc esse vera fundamenta le-
gis diuinæ Mosaicæ, eorundem
que radices, atque articulos fi-
dei, in ecclesia Dei, eos latere
non potest qui sunt diligentes
lectores sacrarum literarum. Si
verò quis hæc neget, fieri ne-
quit, nisi prius neget legem diui-
nam Mosaicam, quòd nemo fa-
cit nisi apostata, hæreticus, fal-
sus propheta, & seductor. Igitur
hæc in omni lege diuina, vera es-
se oportet.

EPISTOLA

se oportet. Cum itaq; hæc confi-
derarët, viri illi non minus pii,
quàm eriam eruditi, qui cõtra
Trinitatem insurrexerunt, om-
nia illa dicta, quæ in speciem di-
uinitatem filii, aut spiritus san-
cti probare, visa sunt, ita expli-
cuerunt, vt primam, primi fun-
damenti, radicem, quæ est deum
esse vnum numero, non destrue-
rent, vt ante factum erat, sed cū ea
planè consentirent. Nam quem
admodum, propter quartam ra-
dicem, primi fundamenti, quæ
est: Deum non esse corpus, nec
vim aliquā in corpore aliquo,
illa dicta scripturæ omnia quæ
ἀνθρώπων μορφῇ in Deo statuere, &
affirmare visa sunt, manifestissi-
me: ita ab omnibus Theologiæ

EPISTOLA

peritis explicata sunt, ut eam non euerterint, sed statuerint. Nulla enim lex vera esse potest, quæ sua euertit fundamenta, ideo sapienter dictum est: verba rebus, non autem res verbis inferuire oportet. Item: talia esse prædicata, qualia à subiectis esse permittuntur. Ita propter primam radicem, quæ est Deum vnum esse numero, necesse fuit dicta illa, quæ à Trinitariis, pro trinitate astruenda, adducta sunt, sic explicare, quemadmodum Antitrinitarii rectè fecerunt. Nam in enarranda scriptura, rationem habendam esse, horum fundamentorum, radicum & articulorum, secundum analogiam fidei, certum est, quod hæc
nus

EPISTOLA

nº omnes trinitarios latuit. Unde factum est, ut ipsorum expositio euertat, primam, primi fundamenti, radicem, quod æquè graue delictum est, ac si euertat, primum fundamentum, quod est: esse Deum.

Fides ergo nunquam amplectitur, impossibilia mentis, qualia sunt: duas partes contradictionis, simul veras esse, aut falsas: quale est: Deum esse vnum substantia vel essentia, & trinum personis. Item posse generare Deum, deum verum. Nam semper genitus est causatus, seu productus ab alio, & alterius ope in nascendo indiguit, atque initium habuit, quæ omnia in Deum verum cadere non possunt,

22
EPISTOLA

vt ex præcedentibus patet. Vnde manifestum est: Trinitatem & diuinitatem filii, non esse articulos fidei veros, quia sunt impossibilia mentis, ideo in rei veritate sunt blasphema dogmata & horrenda, ex imo orco, per filium perditionis, virtute Satane ecclesiis gentium obtrusa, vt deus se vindicaret, ab omnibus iis, qui amorem veritatis non habuerunt, teste Paulo Act. 20. inquit: Scio quòd post meum abitum, venturi sunt lupi graues, qui gregi non parcent: etiam ex vobis ipsis, surgent viri, qui peruersa docentes, discipulos post se abducturi sunt. Sic loquitur idem Apostolus 2. Thess. 2. Hominem illum, qui causa erit peccati

23
EPISTOLA

cati & perditionis, ex prauo aliquo affectu, seu instinctu Satanae, ex permissione diuina, ob veritatem spretam à gentibus, effecturum, vt gentes rursus à Deo vero Israëlitis, deficient, idque hac ratione, vt ipsis incautis, & veritatem, non vt meritò debebant, amantibus, obtrudet aliquem, qui non verus sit deus, sed nomine tenus, hoc est, idolum, cui ascribet creationem omnium rerum, & quem coli præcipiet, instar veri Dei, atque vt hæc melius efficere possit, homo ille perditionis & peccati, edet signa & prodigia, virtute Satanae, & dicet illa à suo deo edi: quod cum incauti crederent, putabunt, illum esse verum deum.

**

4

Cum

EPISTOLA

Cum autem predicat, fore defectionem, manifestè docet, ecclesiam ex gentibus, rursus falsum Deum culturum esse. Idem testatur Ioannes in Apocalypsi, dum narrat, qua ratione futurum sit, ut Satan rursus seducat gentes, donec veniant nuptiæ agni & sponsæ ipsius. Hic autem falsus Deus & fictus à filio perditionis, est deus vnus & trinus, hic enim nomine tenus tantum deus est, re ipsa autem idolum: in rerum enim natura, talis Deus esse non potest, ut ex præcedentibus patet. Quantum enim attinet ad possibilia mentis, tanta in Deo potestas non est, ut ea faciat re ipsa existere.

Inter signa autem, ut & hoc obiter

EPISTOLA

obiter addam, quæ ab homine perduto virtute Satanae sunt edita, quibus voluit idolum suum confirmare, esse verum Deum, præcipuum est, quod in Ario narrat accidisse. Nam, ut antea dictum est, Deum vnum & trinum, primam primi fundamenti radicem oppugnare. Nullum signum in confirmationem ipsius editum, diuinum esse potuit, ipsum esse verum Deum, teste Mose deut. 13. his verbis: Si propheta aliquis aut somniator inter vos surrexerit, & dederit tibi signum aut miraculum, & illud eueniat de quo tibi dixit, dicens: Eamus post Deos alienos, quos vos non nostis, & seruiamus ipsis, tunc non obtemperabis verbis prophetae

EPISTOLA

phetæ, & somniatoris huius: nā dominus deus vester, tētat vos, vt experiatur, an ipsum ex toto corde, & anima diligatis. Propheta autem ille vel somniator interficiatur, eò quòd locutus est auersionem à domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti. Vide de his Deut. 18.

Ex his manifestū est, signum illud in Ario editum (si hīstoria est vera) ab Athanasio vel ab alio aliquo fabricatore Dei vnius & trini editum esse, non virtute Dei, sed Satanæ, ad confirmandum illud idolum trini & vnius Dei. Quod autem in Ario accidit, Magia etiā naturali fieri posse, percepi ex meo præceptore, in lingua sancta, Ioanne Isaaco Iudæo

EPISTOLA

Iudæo baptisato. Nam cum semel accidisset, cathedrā ex qua docebat, esse maculatam stercore humano, prorupit in hæc verba: Si scirem sacerdotem custodem auditorii, hoc fecisse in cōtumeliam meam (nam maximæ erāt inter ipsum & sacerdotem similitudines) ego efficerem vt nebulo, cacando omnia eiiceret intestina, vel partem ipsorum put vellem. Nam (adiexit) cum habeo alicuius excrementa, possum efficere, quacunq; die vel hora voluero, vbicunque locorum ille sit, vt cacando eiiciat intestina. Hæc dum operam darem sanctæ linguæ Coloniae, ex ore præceptoris mei, audiui, ac ideo hic narrare placuit, vt simplices

28
EPISTOLA

plices sciant, illud signum in Ario editum, magis pro Antitrinitariis quàm trinitariis esse, nam certum signum est de vno & trino Deo, doctrinam esse falsam, fictam blasphemam, eiusq; autores iudicium Dei, non effugituros. His addatur quod historiæ narrant, Athanasium suspectum fuisse de Magia.

Vetustatem autem huic dogmati Trinitariorum non patrocinari, docent verba pauli antea citata Act. 20. Scio quòd post meum discessum, &c. Item 2. Thef. 2. Non meministis, cum adhuc vobiscum essem, me dixisse vobis, & quod ipsum impediet scitis, quo minus manifestet se in hoc tēpore. Nam nunc operatur

29
EPISTOLA

operatur mysteriū iniquitatis, tantum illud, quod impedit, donec è medio tollatur impediet, tunc manifestabit se malus ille. Hic apostolus, manifestè ostendit, id fore post discessum & mortem suam, & reliquorum piorum apostolorum. Generalem autem defectionem innuit, qualis circa tempora Athanasii accidit, cum dicit, donec veniat apostasia seu defectio. Causa huius defectionis habetur in citato capite. Hanc verò doctrinam de trino & vno Deo, esse dogma traditionis fateretur & Ioannes Eccius in suis locis communibus, & ex scriptura sacra, nulla ratione probari posse, affirmat. Nunc pergamus ad reliqua. Quia aduersarii,

EPISTOLA

aduersarii, sese multis armis spoliatos videntes, fortè arripient hoc ac dicent: si Trinitas est falsum dogma, vt vos dicitis, proculdubio, & nos aut nostri maiores, id deprehēdissent, & eam veritatē inuenissent, quā vos penes vos esse vociferamini, ideo aliquid de vera ratione inquirendi veritatem Christianæ religionis dicendum est. Quæ fuerit vera religio ante aduentum messiae, antea dictum est. Christianam verò religionem, nihil differre à veteri illa apparet, nisi quòd Christiana religio, vbi vetus hebræorum religio dicit, esse aduentum Messiae, asserit: Iesum illum nazarenum esse illum promissum Messiam. hoc testantur

EPISTOLA

tur Ioannes Baptista, & reliqui scriptores historiæ Euangelicæ, Iesum esse Messiam promissum patribus, quod Ioannes capite 20. innuit, dicens: Hæc autem scripta sunt, vt credatis Iesum esse christum, &c. hinc est quod hebræus credens, Iesum esse messiam, factus est verus christianus. Præterea paulus dicit, Iesum ob veritatē Dei, fuisse circumcisionis ministrū, id est, officium Iesu præcipuum fuisse, adimplere hebræis illas promissiones de regno messiae, patribus ipsorum factas, vt Zacharias cecinit. Et alio in loco se explicat dicens: In Iesu christo sunt omnes promissiones Dei veritas & Amen 2. Cor. 1. Idem alibi probat cum dicit

EPISTOLA

dicit de gentibus: ipsos in Iesu id est, per fidem in Iesum, factos esse participes Republicæ Israël. Nam hæc verba volunt, gentes præter hanc propositionem, Iesus est Christus, nihil accepisse ab Apostolis, quantum ad doctrinam attinet, quod non prius fuerit manifestatum à deo in populo hebræo, de quo idem apostolus dixit: ipsorum sunt patres, promissiones, pacta, fœdera, legislatio, item deus & Messias.

Quia verò hæc optimè cerni possunt in symbolo Apostolico, in huius rei cōfirmationem, omisis reliquis probationibus, quæ ex scriptis Apostolicis adduci possunt, breuem explicationem eius adiiciam. Est autem
illud

EPISTOLA

illud symbolū succincta hominis gentilis, cōuersi per fidem in Iesum, confessio, qui ex non populo dei, factus est populus dei, ex eo qui antea exclusus erat à republica Israël. Sensus autem verborū symboli: Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, est: Ego gentilis factus per fidem in Iesum, particeps Reipub. Israël, credo Deo creatori cœli & terræ, id est, credo omnia illa esse vera quæ deus Israël, in populo suo ante aduentum Messiae manifestauit. Nam sine fide horum fieri non potuit, ut quis crederet verè Euangelio, & particeps fieret Republicæ Israël.

Sensus autem verborum, &
* in Iesum

EPISTOLA

in Iesum Christum, vsq; ad hæc verba: Iudicare viuos & mortuos, est: Præterea credo & in Iesum Christum, id est, credo ea esse vera, quæ Iesus vnigenitus dei filius, dixit, quæ sunt ipsum, quamuis passus & sepultus sit, esse verum Messiam, propterea quòd sit à Deo resuscitatus, & collocatus ad dexteram dei, vnde venturus sit, iudicare viuos & mortuos.

Subsequētium autem verborum: Credo in Spiritum sanctū, vsq; ad finem, sensus verus est: Ego gētilis, per fidem in Iesum factus populus dei, credo ecclesiam Dei, esse vniuersalem, non particularem, id est, gētes fideles etiam esse populum Dei, & non

EPISTOLA

non tantū Hebræos, hoc est, deum in posterum, non tantū esse Deum Hebræorum, sed & gentium, idque in spiritum sanctum, id est, propter effusionem spiritus sancti in gentes, vt legimus in scriptis Apostolorum: Spiritum sanctum esse arrhabonē nostræ filiationis. Item: Nos obsignatos esse, spiritu sancto, vsque ad diem manifestationis, iusti iudicii Dei. Estq; hæc particula: in spiritum sanctum vniuersalis, eo sensu quem dedim⁹, ad singula subsequētia repetenda, hoc modo: communionem vniuersalem, in vel propter spiritum sanctum, &c. Nam hæc omnia esse, scilicet ecclesiam dei, communionem sanctorum, id est,

* 2 est,

36
EPISTOLA

est, regnum messie, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam, antea quidē credita fuerunt ab hebræis, sed particularia tantum, non vniuersalia, hoc est, hebræi crediderunt hæc omnia ad se tantum pertinere (quod verum fuit eo tempore) & non etiam ad gentes, quia per Christum gentes habuerunt accessum ad hæc omnia. hinc manifestum est, nihil à gentibus fidelibus, ex mandato apostolorum, adiiciendum illis fuisse, ad ea quæ antea docta fuerāt, quàm Iesum esse christum, & crederent bona Israëlitis promissa, ad se quoque pertinere, postquàm fidem dederunt Iesu.

Quare

37
EPISTOLA

Quare scripta noui foederis, in his tantum sunt occupata, ut exponant hunc articulum, qui est aduentus Messiae, & nullam aliam rem. Ex quibus omnibus sequitur, veram viam perueniendi ad veram religionem esse, scrutari ea sedulò, quæ ante tempora messiae fuerunt manifesta, ac iisdem ex scriptis noui foederis, tantum addere hæc duo, Iesum esse Christum, & gentes sola fide in Christum iustificatas esse, sine circumcisione per conciones apostolorum.

Hæc est vera via, perueniendi ad verum christianismum quæ ante hæc tempora diu latuit, & ignota fuit, quia nemo eam animaduertit, excepto Paulo Ric-



EPISTOLA

cio Hebræo baptifato, qui no-
stros maiores illam verè doce-
re voluit, in libello, cui titulum
fecit: Sal fœderis, qui impressus
est in Gallia anno 1506. sed ama-
runt magis tenebras quàm lu-
cem, mendacium quàm verita-
tem, & omnia ad veri cognitio-
nem ducētia flocci fecerunt. Si
quis ergo flagrat vero amore
erga christianam religionem, is
legat eos autores, qui supra fun-
damēta & articulos fidei veros
ædificarunt, quorum supra me-
minimus, & posthabitis huma-
nis figmentis, quæ incautis faci-
lè imponūt, vt (proh dolor) quo-
tidie experimur.

Licet, hætenus dicta, firma
& vera sint, tamen opponent se
ii, qui

EPISTOLA

ii, q̄ cum lacte matris falsas sen-
tentias imbiberūt, dicentes: He-
bræos infideles, nec habere, nec
inuocare verum deum, cæcosq̄;
esse in intellectu legis & prophe-
tarum, & hostes acerrimos chri-
sti: quæ probant dicto Ioannis:
Qui negat filium, nec patrem
habet. Item illis scripturæ locis,
qui affirmare videntur: Deū he-
bræos infideles, ob incredulita-
tem reiecisse. Item dictis Pauli-
nis, in hodiernum vsque diem,
in lectione veteris testamenti,
pendet velum Moſis, præ cordi-
bus illorum. Item: Frustra me-
colunt mandatis hominū. Item
caute vobis à fermento doctri-
næ Phariseorum. Item: Qui a-
boletis, ob traditiones vestras
mandata

EPISTOLA

mandatū dei: Deus enim dixit:
Honora patrem & matrem, &c.
Item: Audistis, quia dictum est
antiquis, &c.

Sed ne videamur abuti pati-
entia lectoris, responsionem ad
illa obiecta differemus aliò. Ve-
strum est fratres dilecti, toti or-
bi manifestum facere, vobis ve-
ram religionem christianam cu-
re esse, ut abiecta omni idoloma-
nia, deo seruiamus in timore ac
tremore cordis nostri. Quod fa-
xit deus ille vnus creaator omni-
um, pater Christi, cui honor &
gloria, & potestas in seculum.

Data Ingolstadii ex nostro
Musæo Calendis Decem. 1582.

PRAEFATIO AVTORIS.

SI quis temporum nostrorum conditionem,
amice lector, quibus vix vlla vnquam exti-
terunt praeclaris ingenijs, honestis studijs, ac
omnibus bonis artibus illustriora, diligentius a-
pud se expendat, facile in eas venire posset cogi-
tationes, ut nunquam cum rebus humanis, prae-
clarius actum fuisse, pronunciet. Si verò in dis-
fensiones Ecclesiarum, in acerba odia & simul-
tates, in opinionum partim ineptarum, partim
inutilium, partim etiam impiarum acervos, ocu-
los conuertat, na ille vehementer mutet senten-
tiam. Et, si erga pietatem pessimè affectus non
sit, ex animo ingemiscere, deprehendens, sum-
mae felicitati, non paulò plus calamitatis, ad-
iunctum esse, ac non obscuris argumentis colli-
gat, Respublicas Christianorum, sublata è me-
dio omni charitate, cuius exercendae causa, &
institutae primum, et conseruatæ haftenus sunt,
diu saluas esse non posse. Sed fuit hæc Ecclesiæ
Dei semper propria fortuna, ut quæstionibus o-
tiosis *κενοφωνία* & Paradoxis exerceretur, ac
praesentius subinde, ob eiusmodi *συνδράμης*
λόγων λεπτοτάτων (id est, fragmenta sub-
tilissimorum verborum) cogeretur adire peri-
culum, quàm si de Christianismo ipso exercere-
tur quæstio.

*

Nec

P R A E F A T I O

Nec alia huius mali causa est, quam stulta φιλαυτία, qua adeo sibi placere multos videas, ut oculū exculpi passuri sint facilius multò, quam permissuri, ut opinio quam de quæstiuncula aliqua, nec graui admodum nec necessaria cōceperunt, aboleatur: imò, quod ne illi quidē, qui verecundiæ fines semel transgressi, gnaui ter sunt impudentes, profiteri audent, à nobis postulare non erubescunt, ut, quicquid pepererunt, tollamus, ac quod ratione persuadere nequeunt, vi exprimere, ab inuitis volunt, ut, ubi ipsis visum est, primam causæ Christianæ quæstionem constituamus, ac quod somniarunt ipsi, pro fundamento religionis, amplectamur, quod nisi fiat, parata sunt fulmina, anathematismi, proscriptiones, audimus hæretici, schismatici, turbatores & quicquid iussit splendidabilis. plus coloris habet Iudaicus ille zelus, quo adducti Paulum ut iegis Apostatam persequerentur, eò quòd gentibus fidem in Christum prædicaret, circumcisione omiſsa. Etsi enim & illi fundamentum pietatis in circumcisione magis, quam in Christo positū esse, iudicabant: tamen excusare illos non nihil potest id, quod expressum de ea mandatum Dei, multorum seculorum obseruatione confirmatū extare certò sciebant, quam factionem Ebionitæ deinde

P R A E F A T I O

ta deinde amplexi sunt. Proximè secuti sunt, qui Christum planè abolere conati, Messia loco seipsos supposuere, ut fecit Simon Magus circa annum Christi 43. & Menander circa 95. Quibus contradicendi iustissima omnibus fidelibus causa fuit, cum id illis eriperetur, cuius causa appellationem mutarant, Christianos se professi. Cum his nulla fidelibus concordia, nulla societas, aut debuit aut potuit esse, eò quòd doctrinam, quam Ioannes prædicarat, non adferrent, & ab Euangelio Christi, in aliud transferre auditores conarentur. Hæc causa est, cur frequentissime Lucas & Ioannes inculcent, hanc esse vitam æternam, ut agnoscamus patrem Christi, unum et solum verum Deum, Iesum autem, quem misit, esse Christum. Et Paulus verbum fidei semper inculcat hoc, quòd Deus Iesum ex mortuis suscitauerit: quòd Iesus sit filius Dei, & quòd sedeat in gloria patris. Nam ante Christum venerunt, Iudas Galilæus & Theodas Pseudochristi, quos Christus ipse fures & latrones vocat: & sapientissime contestatur, se à patre venisse, se esse filium Dei, se oportere glorificari &c. Post mortem illius mox Simon Magus prodijt Messiam professus, cuius factioni, simul & Iudaizantibus pseudoapostolis, Apostolos & Evangelistas

Act. II. v. 26.

Ioan. 17. v. 3.

Rom. 10. v. 9.

Ioan. 10. v. 28.

P R A E F A T I O

uangelistas opposuisse ea, quæ habemus scripta, manifestum est: quoniam omnium idem scopus est, ut ostendant, Iesum Nazarenum esse illum Christum, qui Iudæis fuerat promissus, non alium aliquem.

Non repertus est ad hæc usque tempora inter Christianos quisquam amplius ea confidentia, aut temeritate potius, qui se pro Messia vellet obtrudere. Sed quæ Diaboli est calliditas, alia via aggressus fideles, postquam hostes Christi in conflictu facile pares esse cognouisset, huc omni studio, & conatu contendit, ut civili bello implicatos, inuicem committeret, ac pietatis colore, facinus Ecclesiæ Dei nimis quam exitiosum pingeret, posita in medium Christi persona, de qua, cum quantum quidem fieri posset, honestissime quisque loqui officij sui existimaret esse, effecit facile, ut dum suæ quisque opinioni plauderet, aliorum cogitationes exploderet, in simulas primū, à simulas in apertas inimicitias, ab his demum ad anathemata, contumelias, proscriptiones, atque adeo ad cædes etiam magnis passibus iretur, vno omnium ore iusto prætextu, oportere honorem suum filii Dei, seruatori hominum, Iesu Christo, factum, sectum præstari. Occasionem verò luculentam
his malis

P R A E F A T I O

his malis præbuit, philosophorum nimis Platonizantium, curiosa subtilitas, qui Euangelistarum & Apostolorum scripta, neglecta Hebraici sermonis proprietate, ad Græcæ linguæ usum interpretari superstitiose conati, ex Ioanne Platonem, ex Paulo philosophum fecerunt, veluti paulò post ostendemus. Et cum semel de λόγῳ æterno, filio æterno illius boni, obtinuisset Platonis opinio, pro suo quisque cerebro, quod plausibilius futurum, ac dignitatis plus habiturum, apud plebē existimasset τῷ λόγῳ, nō dubitauit affingere, donec in multiplicia deliramenta, fideles abducti, ad extremum, quem saluatorem profiterentur, dubitauerunt. Occasioni diabolus non defuit, qui viros etiam verè pios, zelo peruerso impulsos, huc pertraxit, ut salutem negare auderent ijs, qui opinioni siue huic siue illi aduersarentur, quæ res horribiles disceptationes in Ecclesia Dei induxit, id quod historiæ ostendunt. Sic triumphauit tandem Satanas, & sepulta cum ipso Christo pietate & vitæ innocentia, ferali spectaculo pavit oculos, cernens non sine summa animi voluptate Christianismum, ad opiniones quasdam, & inutiles speculationes esse redactum, quibus qui plurimum indulgeret, eum in ore ac oculis omnium ferri, in pretio haberi ac

P R A E F A T I O

beri ac præcipuè dignitatis ac existimationis loco constitui, denique tantum non pro Deo adorari, alios qui simplici fide in Christum contenti, seu quod imposturam odissent, seu quod strophas illas *λεπτολογία* non intelligerent illorum sophismata auersarentur, rapi, trudi, sterui, profligari, vri, secari, ac ut paucis dicam *καθαγματα*, *βδελύγματα*, & aere hoc communi indignos habitos ceu *ἀλιτρίδες* ab omnibus studiose euitari. Nec tamen obtinuit Satanas, quamuis foedissime Ecclesiam Dei deformasset, ut è plebis animis hoc quoque euelleret, IESUM Christum pro hominibus fuisse mortuum & suscitatum, adeò ut summæ agendæ sint Deo gratiæ, quòd in tam vasto naufragio, unicam hanc tabellam, qua omnium fidelium salus nititur, è manibus illorum, non passus sit extorqueri: nam si absque ea esset, ex immenso opinionum & sophismatum mari, nemo vnquam emerisset.

Nostris temporibus quàm luculenter Deus, gratiam & benignitatem suam hominibus testatam fecit, passim excitans ministros, doctrina et singulari animi constantia celebres, qui ab opinionibus hominum ad scripturæ simplicitatem renocare auditores conati, multas ac magnas imposturas Sophistarum fideliter detexerunt, viri nunquam

P R A E F A T I O

nunquam satis laudati, nisi & ipsi tandem zelo peruerso abrepti, tantum sibi tribuissent, ut meliora quærendi, nemini potestatem fieri oportere contenderent. Quo animaduerso diabolus, frigidam suffudit diligenter, ne ubi semel, ob opinionones diuersas simultates excitatæ essent, firma aliqua gratia sarciri posset. Lutherani palam testati sunt, se Zuinglianos pro fratribus agnoscere, nec velle nec posse: Illi cum & ipsi neminem, nisi eidem opinioni addictum apud se pateretur: tamè hi plus pietatis veræ ostenderunt, & scriptis testati sunt, re tanti non esse, ob quam fideles Ecclesiæ, tam foede debeant diuelli. Istorum exemplum dum serpit latius, quot innocentes & bonos viros, principum & regum obicit tyrannidi, clamantibus ipsis (si Deo satis placet) Euangelij præconibus, tollendos esse, quæ vel Augustanam confessionem, quam ij ipsi, qui eam exosculantur, non planè obseruant, vel Caluini opiniones per omnia non amplectantur. Et sicut olim Christi dignitatis & gloriæ omnes volebant videri propugnatores: ita nunc papa hostes & Euangelij repurgatores omnes professi, mutua interim laniationem exercent. Qui templum Ierosolimitanum profanis sacris & ceremonijs, idolis, picturis & omni genere impuri-

PRAEFATIO

etatis pollutum repurgarunt, cum profligato im-
pio hoste à bellis & calamitatibus diuturnis, ali-
quomodo Iudæis respirare licuit, nonne & in
Deum ingrati, in seipsos crudeles, in religionem
impij extitisse iudicarentur meritò, si quis arā
demoliebatur, securim in ceruicem impegisset
ei, qui idolum in alia parte templi collocatum
euerteret, aut si is, qui prophanam picturam,
puta Iouis adulteria, aut alterius alicuius simi-
lis argumenti eradebat, occidi oportere clama-
set eum, qui pauimentum templi, impiarum vi-
ctimarū cruore respersum diligenter verreret?
Et quanto saniores sumus scilicet nos, qui eodem
animo domum Dei nostri, horribili idolomania
per Sophistas inquinatam, repurgare aggressi,
mutuò nos carnifici obijcimus, eò quòd non ean-
dem omnes doctrinæ partem excutiendam, & ge-
nuinæ simplicitati restituendam, suscepimus?
Sed Diabolus qui Choragus fabulæ est, quo suos
afflet spiritu, stupido & cæcutienti mundo, vult
evidentibus exemplis demonstrare, ne falsum de
ipso pronunciasse Christus videri possit, testatus
illum homicidam esse. Suscitata est, Dei benefici-
o vetus contentio de interpretatione scripturæ
simplici & aperta, non alio consilio, quàm vt
monstruosis opinionibus, quas ne docētes quidem
intelligunt,

102. 8. v 44.

PRAEFATIO

intelligunt, liberatæ fidelium conscientiæ, in a-
gnitione Dei vnius & Mediatoris Christi pos-
sent certius erudiri & cuitare, summa in Deum
ingratitude, qui cum benignè lucem verbi nobis
accenderit, impunitam non sinet eorum vacor-
diam, qui tenebras illi præferre, & in humana-
rum inuentionum luto adhuc volutari gaudent.
Quid sit autem? Consurgit orbis Christianus &
ad opprimendos nefarios (ita enim appellant)
conatus se mutuò exhortatur, quasi ipse pietat-
is Christianæ cardo in Platonis Timæo, vnde na-
gæ illæ de Triade & Henade manarunt, consi-
stat. Euolarunt multi virulenti libelli, qui ad eā-
dem etiam bonos principes extimulassent, nisi
Deus sanguinaria Theologorum consilia repres-
sisset.

Scripserunt alij modestius, ac postquam eam
se illius defensionem ad se recepissent, hoc vnum
sibi habuerunt studio, vt docturum hominum
spem in explicando & confirmando, pro viribus
argumento illo, sustinerent. Sed quia profce-
rint, fidelium esto iudicium. Inuidiosius & scur-
rilius Carolio, qui scriberet, nondum est reper-
tus: quæ res argumento est, diabolum iam fate-
ri se victum, postquam abiecta pietatis larua, ad
suas artes, hoc est, ad crudelitatem & maledi-
centiam

*

5

P R A E F A T I O

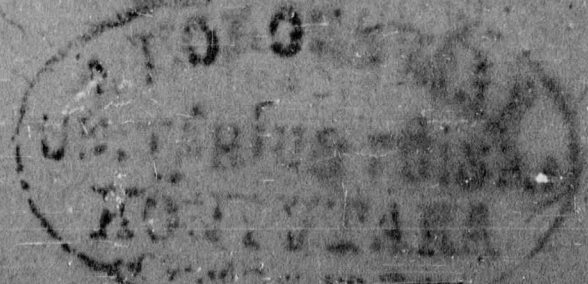
centiam conuertitur. Nos itaque & si sententiam Ecclesiae Dei ex scriptis prioribus, quae hinc emissa sunt, notam esse omnibus pijs, confidimus: tamen cum secundum vetus illud, *οὐκ ἔστιν τὰ καλὰ*, lucis aliquid prioribus accessurum non dubitarem, si illius obiectionibus perspicuè responderemus, libenter huc descendimus, ut collato cum ipso pede, congregiamur: non hoc quidem consilio ut singulis ipsius insistamus vestigijs, nam id infiniti propemodum laboris esset, cuius nulla sit futura utilitas, quando ea, quae duobus magnis libris garrit, paucis paginis explicari poterant, nisi verba, quam res in disceptationem adferre voluisset. Sed in certa capita redigemus, ut ubi haerant aduersarij, pius lector possit facile animaduertere. Nam & originem & fundamenta opinionis illius philosophicae, perspicuè ostendemus, ac vera Ecclesiae sententia exposita, obiecta refutabimus, sic ut spes sit, non inuentum iri qui profiteatur, aut si huc temeritatis prolabatur, sicut ubique reperiuntur *καὶ νοὸς οὗτοι*, ut profiteri audeat, qui cum laude praestet Carolij *ὁ πρῶτος* *ΣΗΥ*.

Cæterum lectorem pium oramus, ut si alij damnare sibi permittunt, quod ignorant, hoc quoque à se impetrari sinat ipse, ne verum à nobis constanter

P R A E F A T I O

bis constanter defendi, mendacium autem detegi, egrè ferat. Multa adhuc densissimis tenebris immersa latent, quae ut suo tempore Deus patefacere velit ex animo orandus est: ad quam rem omnes eruditos & pios viros, quibus gloria Dei & aedificatio fidelium cordi sit, quib. & linguarum cognitio, & alia eiusmodi praesidia ad manum sunt, fidelem operam conferre aequissimum est. Nam ut feliciter inchoatum esse exitus ipse testatur: ita exiguo labore & breui tempore, quod tot seculis aedificauit diabolus destructum iri, nec exempla nostri temporis ostendunt, & nobis non sit verisimile. Interim ne committamus vlla ratione, ut postquam libertatis signum extulerunt homines pij, Deum per illos ad pileam vocantem sequi noluisse, deprehendamus, etiam atque etiam danda est opera.

Dat. Claudipoli in festo Ioannis Baptistæ.
Anno nati filij Dei 1572.



52 Quia aliquot paginae vacabant,
adiicere libuit, confessionem
Francisci Davidis de Iesu Chri-
sto, quam ex carcere exhibuit
regnicolis, paulò ante mortem
Thorde, in Transyluania, in con-
uentu regni: 17. April.

Anno 1579.

Iesum Christum Messiam promissum, filium Dei
in plenitudine temporis exhibitum, non natu-
ra, sed officio Deum fuisse, fateor, qui iuxta o-
racula prophetarum, & sui ipsius doctrinam,
virtute patris docuit, miracula fecit & consu-
mauit. Cuius honor, gloria, potestas & quicquid
habuit, ab unico Deo patre pendet. Et filium in
eo coli & honorari voluit, ut verbum & doctri-
na illius obseruetur, & cognoscatur ab ipso De-
o constitutum esse, iudicem viuorum & mortu-
orum, doctorem iustitiae, monstratorem viae, vi-
taeque datorem obedientibus, & expectantibus ad-
uentum ipsius, & qui habeat potestatem aperi-
endi & claudendi libros vitae & mortis.

Futurum verò esse, ut omnia illi subijcian-
tur: cum Sathana ligato in profundo maris, &
nouissimè

53 FRANCISCI DAVIDIS.

nouissimè tandem destructa morte. Haec in Chri-
sto & per Christum nobis collata sunt, & per
mortem eius obsignata scriptura sacra docet.

At illum vel eundem Deumcum patre, vel aequa-
lem illi constitutum esse, nego, cum sit opinio Pa-
pistica, & scripturis sacris contraria.

Quomodo verò in caelis regnet, quomodo
intercedat, quomodo non: ex scripturae sacrae te-
stimonijs contradictorijs, videlicet, rogabo pa-
trem, mittam alium aduocatum, & homo Iesus
Christus est aduocatus noster: regnat & regna-
bit, hac ratione concilio. Quemadmòdum haec in
terris consumauit, hac ratione in caelis nunc non
fieri, sed semel facta oblatione, sanctos in perpe-
tuum consumasse, & semel facta oratione in ter-
ris, omnibus credituris, & sequentibus verbum
illius, prodesse, ut ipsemet Ioa. 17. v. 20. declarat,
inquiens: Non pro eis tantum rogo, sed & pro e-
is, qui credituri sunt per verbum eorum in me.
Illud est iuge sacrificium Christi, illa astatio, &
interpellatio Iesu Christi: illud est perpetuum
foedus, quod Deus pater, nobiscum pepigit, per
Iesum Christum, quod durare debet. Illud est, quod
per Christum dicimur offerre preces, non quòd
nunc genu flectat, aut alia longa oratione tra-
tur ad patrem. Haec verò phrasès, intercedere
interpellare

C O N F E S S I O

Interpellare, orare & similes, interpretandæ sunt
 secundum analogiam scripturæ sacræ, & non se-
 cundum cogitationes humanas. Simpliciter enim
 Deus, qui ubiq; est, & omnia videt & audit, Me-
 diatore non opus habet, sed propter nostri con-
 solationem dicuntur, quia calamitas, & affli-
 ctio sanctorum, coniuncta est cum ipso capite
 Christo, nunc in coelis existenti, ut ipsi quoque
 odio habeant eos, quos odit Deus, & benè cupi-
 ant ijs, quos amat Deus. Neque enim, si secundum
 morem humanum, intelligendæ essent, conse-
 queretur, Christum inuocandum esse. Summa:
 Quidquid scriptura sacræ, de Christo nobis tra-
 dit, reuerenter amplector & ei tribuo. Ve-
 rum illum, aut eundem esse Deum cum patre,
 aut illi æqualem, contra veritatem fateri non
 possum, nec opera creationis, conseruationis ho-
 noris & gloriæ, quæ solius patris sunt, illi eri-
 pere, & filio tribuere, sed differentiam observa-
 re, ut ille sit Deus ex quo omnia, filius autem
 Dei, per quem omnia, in reparatione, re-
 conciliatione, regeneratione, idq;
 per sanguinem, per crucem &
 per mortem.

